

اگر کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی با معیارهای مناسب تولید نشوند و در جهت هدف‌های برنامه‌های آموزشی و تربیتی نباشند، فرصت‌های فرهنگی و تربیتی و ارزش‌های اجتماعی کشور با یک تهدید جدی مواجه خواهد شد.

مدیر کل دفتر انتشارات کمک‌آموزشی

# اصول و معیارهای تولید کتاب‌های آموزشی

سید امیر رون

اشاره

علاوه بر اینکه ما را به سمت مجموعه‌ای از استانداردها سوق می‌دهد چند حسن به دنبال دارد:

۱. ناشر سهم خود را در راستای تقویت هدف‌های آموزشی و درسی به خوبی ایفا می‌کند و از سرمایه‌گذاری خود در جامعه به شکل مؤثرتری بهره‌مند می‌شود؛

۲. مدیران و معلمان احساس خواهند کرد که کتاب‌های تولید شده، از برنامه‌ی درسی آن‌ها پشتیبانی می‌کند؛

۳. دانش‌آموزان احساس خواهند کرد که اطلاعات سودمندی کسب کرده‌اند و علاوه بر تسهیل یادگیری موضوعات علمی، نکاتی را یاد گرفته‌اند که موجب تقویت قدرت ابتکار آن‌ها شده است و در زندگی آن‌ها کاربرد دارد؛

۴. والدین با دلگرمی بیش‌تری این نوع کتاب‌ها را برای فرزندانشان خود می‌خرند.

منظور از «اصول»، نکات اساسی و مبنایی است که ریشه در یک دیدگاه خاص دارند. هر دیدگاه ممکن است که ماهیت فلسفی، مذهبی، روان‌شناختی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، آموزشی یا تربیتی داشته باشد.

تولید کتاب‌های آموزشی به لحاظ تنوع موضوعی، ارتباط با هدف‌های آموزشی و درسی، سیاست‌های آموزشی، نیازهای

مصرف‌کننده، نیازهای جامعه، تحولات علوم و سودمندی، ناچار به رعایت یک سلسله اصول در طراحی، تولید و ارزیابی است. رعایت «اصول تولید» (Principles of Production) محدودکننده نیست و برعکس رشد دهنده است. ویژگی دیگر اصول، کمک به تعیین مسیر حرکت است. در مراحل تولید کتاب‌های آموزشی، از جمله طراحی، تولید و ارزشیابی، رعایت اصول آموزشی، اجتماعی، روان‌شناختی و علمی ضروری است. کاربرد این اصول

**رعایت «اصول تولید»  
محدودکننده نیست و  
برعکس رشد دهنده است**



## اصول و معیارها در تولید کتاب‌های آموزشی

### ۱. مرحله طراحی

#### ۱-۱. توجه به نیازسنجی آموزشی

منظور از نیازسنجی آموزشی، شناسایی گستره آن دسته از نیازهای آموزشی شاگردان، معلمان و یا والدین است که کتاب‌های آموزشی می‌توانند برآورده سازند. از نتایج این نیازسنجی برای شناخت حوزه نیازها و سیاست‌گذاری‌های آموزشی استفاده می‌شود.

#### ۱-۲. تدوین طرح تولید کتاب‌های

#### آموزشی

ناشران و مؤلفان قبل از تألیف کتاب‌های آموزشی، به تدوین طرح تولید کتاب‌های آموزشی دست می‌زنند. در این طرح، نیازها، هدف‌ها، رویکردها، ویژگی‌های کتاب‌ها به لحاظ محتوایی، سازمان کتاب، ساختار فصل‌ها، انتظارات از معلم و فراگیر، و رهنمودهایی به والدین (به ویژه در دوره ابتدایی و راهنمایی) مشخص می‌شوند.

#### ۲. تألیف و تولید کتاب آموزشی

در این زمینه، توجه به اصول و معیارهای علمی در گزینش و سازماندهی محتوای کتاب‌های

آموزشی ضرورت دارد که منظور از آن، رعایت ملاحظات آموزشی، روان‌شناختی، علمی، اجتماعی، فرهنگی و نیز ملاحظات مربوط به برنامه‌ریزی درسی، در انتخاب و سازماندهی محتوا در کتاب‌های آموزشی است.

#### اصول و معیارهای علمی و آموزشی در

#### گزینش محتوا عبارتند از:

- ارتباط با هدف‌ها و رویکردهای برنامه آموزشی و درسی و اصول استانداردهای آموزش و پرورش
- پاس‌خگویی به نیازهای مخاطب (دانش‌آموزان، معلمان، کارشناس آموزش و پرورش / اولیا)
- توجه به ویژگی‌های رشد شناختی مخاطب
- توجه به توانایی‌ها و نیازهای مخاطبان
- اعتبار علمی و صحت محتوا
- توجه به نیازهای جامعه
- جذاب بودن محتوا و ایجاد روحیه نشاط
- ارتباط با نیازهای زندگی روزمره
- توجه به ملاحظات ارزشی، اعتقادی و مصالح ملی
- تقویت قدرت ابتکار و خلاقیت در فراگیران
- تقویت مهارت‌های فرایند تفکر ( نظیر تفکر واگرا، حل مسأله، کشف، جست‌جو و گردآوری شواهد، و مراجعه



(به منابع)

□ توجه همه جانبه به رشد و پرورش توأمان مهارت های خودیادگیری (شناختی، عاطفی و حرکتی)

### اصول و معیارهای علمی و آموزشی در

سازماندهی محتوا عبارتند از:

- توجه به پیش دانسته های فراگیر
- فعال کردن فراگیر در جریان یادگیری
- استفاده از زبان روان، ساده و جذاب و متناسب با گروه سنی
- رعایت نظم منطقی در ارائه مباحث
- ایجاد رابطه بین فراگیر و کتاب
- بهره گیری از قالب های متنوع در ارائه محتوا
- طرح پرسش های مناسب
- فراهم کردن فرصت خودارزشیابی برای فراگیر
- رعایت اصول زیباشناسی و استفاده از تصویرهای جذاب و برانگیزاننده
- رعایت اصل ویژگی های سبک شناختی

### ۳. ارزشیابی از محتوای تولید شده

#### ۳-۱. ارزشیابی اولیه

پس از تهیه اولین نمونه تاییبی از کتاب آموزشی توصیه می شود، کتاب توسط تعدادی از افراد صاحب نظر، معلمان و یا تعداد محدودی از دانش آموزان، از جنبه های گوناگون مطالعه شود و مورد بازبینی قرار گیرد. رعایت این مرحله از کار موجب شناسایی معایب، روشن شدن

نقاط قوت، اصلاح کتاب و یا اطمینان از درستی کار خواهد شد.

در ارزشیابی اولیه، کتاب از لحاظ اعتبار محتوایی، اصول سازماندهی و از جنبه های صفحه آرایی و هنری مورد بررسی قرار می گیرد.

#### ۲-۳. ارزشیابی نهایی

پس از چاپ اولیه کتاب، از اثر تولید شده در طیف وسیع تری ارزشیابی به عمل می آید. می توان با الصاق برگه نظرسنجی در پایان کتاب، از خواننده خواست که نظر خود را در مورد کتاب برای ناشر ارسال کند. از نتایج این نظرخواهی ها می توان در اصلاح دوباره کتاب و چاپ های بعدی آن استفاده کرد.

#### مدل پیشنهادی تولید کتاب های آموزشی

